

שבת הראי"ה

ליקוטים מתורתו של הצדיק והחסיד, מרא דארעא דישראל, שר התורה ורועה ישראל
רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

פרשת
יתרו

גליון מספר 112

אורות הפרשה

אָנְכִי ד' אֱלֹקֶיךָ וַיֵּט, בן.

"צורת מצות האמונה האלוהית, שהיא ע"פ סדר הרמב"ם ז"ל הראשונה למנין המצות, היא כך. שהאלוקים יתעלה, שהוא העושה כל מעשה הגדול הזה, אשר עינינו רואות אותו מסודר בעצה ובחכמה גדולה ועמוקה ומדוקדקת מאד, הוא שהוציא אותנו ממצרים מבית עבדים נתן לנו את התורה, ולו שייכים כל הדברים אשר בין שמתבררים ע"פ אמיתת הברור השכלי ובין שמתבררים ע"פ התורה והקבלה השלמה, הם שייכים ומיוחסים לאלוקים. וזוהו מבואר שמצות אמונה תתכן להיות בכל המצוות אע"פ שהקשו על מנין הרמב"ם ז"ל שהרי מה שהוא מצוה אין שייך למנותו במנין המצוות, וכדברי חז"ל במכילתא [יתרו, פרשת בחודש ו'], במתן תורה, "קבלו מלכותי ואח"כ קבלו גזירותי". כי אמנם אמת

הדבר, שאמונת האלוקות עצמה היא שורש לכל המצות ולמעלה מכולן, והוא פשוט ונטוע בטבע שכל האדם. אך על כל פנים ייחשב 'אנכי' בכלל המצות, מצד שנטעו בו על האמונה והידיעה שהאלוה שאליו מיוחסים הדברים הראויים ומיוחסים באמת לרוממותו ית', הוא שהוציאנו ממצרים, והוא הנגלה לנו ליתן לנו את התורה, שהזכיר אז בכלל י' הדברות את 'שומרי מצוותי'. וממילא ייחס בזה את המצוות אליו יתעלה. וב"ה אחרי כותבי [זאת], מצאתי בסמ"ג כדברי, בעשין א'. ומתוך שכלל צורת המצוה לייחס לו יציאת מצרים ונתינת התורה, ממילא הרי כל אלה הענינים הנולדים מזה הם בכלל. כמו שע"י ידיעתנו שהוא הוציאנו ממצרים אנו למדים שהוא משגיח בעניני בני אדם ורוצה בהנהגתם הטובה והמישרת, ושהעוול רע בעיניו. ועל כן ראה בעוני ישראל ונפרע ממעניהם בחמס; ושהוא שומע תפילת הצועקים אליו, כי שמע נאקת בני ישראל; ושהוא שומר הברית לאוהביו, ומקיים הבטחתו שמגיעה מאתו לנביאיו, כמו שקיים הבטחתו אל האבות מה שנתגלה להם בנבואתם. וכך [מן הראי"ה, 'עולת ראי'ה' ח"א עמ' שלו – שלח].

אורות הראי"ה

מרן הראי"ה והגאון ר' מנחם נתן אויערבך זצ"ל (ח"ה)

בשבעות הקודמים סיפרנו על חייו של הגאון ר' מנחם נתן אויערבך זצ"ל, רבה של שכונת 'מזכרת משה' בירושלים. עסקנו בקשריו עם מרן הראי"ה, והזכרנו כי השתתף עם מרן הראי"ה באסיפות רבות, בהם נכחו ונאמו גדולי ירושלים. השבוע נתייחס לאחת מאסיפות אלו, שהתקיימה בסוף שנת תרפ"א.

עצרת הזכרון לר' יוסף ריבלין זצ"ל

ביום כ"ז אלול תרפ"א, נערכה עצרת זיכרון לזכרו של ראש בוני ירושלים הצדיק ר' יוסף (יושעה) ריבלין זצ"ל, במלאות עשרים וחמש שנה לפטירתו.

הר"י ריבלין פעל כל ימיו מתוך אמונה ובטחון בכך שדורו הוא 'אתחלתא דגאולה'. השקפותיו בנושא זה היו מרכזיות וחשובות בעיצוב השקפתו של מרן הראי"ה. סיפרנו בהרחבה בעבר [שבת הראי"ה' גליונות 59-64] על השפעתו של ר"י ריבלין על הראי"ה כבר בימי נעוריו, ועל הערכתו הגדולה של הראי"ה כלפיו. לא פעם התבטא הראי"ה כי יש מצוה וחובה קדושה ללמוד את פרשיות ההיסטוריה של ר"י ריבלין וחבריו, וכך אמר פעם אחת: "מצווה עלינו לספר בנפלאות ד' ובשבח שלוחיו שמסרו נפשם מתחילת היסוד מתוך עוני, וכל אלה הממשיכים את בנין הארץ במסירות נפש. והחובה על כל איש ישראל לזכור ולהזכיר זאת" [שבת הראי"ה' גליון 61].

עצרת הזכרון הנ"ל נערכה ע"י ועדי כל השכונות הראשונות של ירושלים, וע"י מוסדות התורה והחסד של ירושלים, בנשיאות ונוכחות הרבנים הראשיים מרן הראי"ה והגאון ר' יעקב מאיר זצ"ל. בעצרת השתתפו קהל רב מותיקי ירושלים, רבנים, עסקנים וסופרים. העצרת נערכה בבית הכנסת בשכונת 'מזכרת משה'. יו"ר האספה היה ר' מנחם נתן אויערבך, רב השכונה, אשר היה ממכיריו ומעריציו הגדולים של ר' יושעה.

ראשון לנואמים היה מרן הראי"ה [דברי הספדו הובאו לראשונה בצורה מסודרת בגליון 61]. אחריו דיברו הרב יעקב מאיר, ר' יחיאל מיכל טוקצינסקי, ורבנים נוספים. בין הנואמים היה גם הרמ"נ אויערבך, שהפליג בשבחים ובסיפורים על הר"י ריבלין ועל חבריו בוני ירושלים. לצערנו, לא נרשמו אז הדברים במילואם בצורה מסודרת, אך הצלחנו לקבץ, מתוך ספרים שונים, חלק חשוב מתוך תוכן ההספד, ואנו מביאים אותו כאן לפניכם. (יש לציין כי חלק מהדברים הינם שכתוב אותנטי, וממילא הם מדוייקים יותר, ואילו חלקים אחרים נכתבו ע"פ הזיכרון לאחר זמן).

לעשות למנוח מזכרת נצח

אחרי פלפול ארוך בדברי תורה, ספר הרמ"נ בשבחו של המנוח ר"י ריבלין: "הוא חי כל ימיו בעוני, ואחרי כל השכונות הרבות שבנה לא השאיר אף בית

קטן לאלמנתו וליתומיו. מלבד עסקנותו הציבורית לא עזב גם את לימוד התורה. ערב ובוקר וצהריים היה מגיד שיעורים בביהמ"ד הזה.

המנוח, יחד עם חבריו העסקנים הגדולים ר"מ סלומון ר' בניש סלנט, ה' ולירו, רב"צ ליאון, הגר"ז לעווי – בנו ופעלו בסכומים קטנים. הוא יסד את ועד הכללי בשנת תרכ"ו בראשות הגאונים ר' מאיר אויערבך ור' שמואל סלנט. הוא היה המתווך בין העדה ובין הממשלה וכמה פעמים סיכן את עצמו.

כדי שיראו רבים את פעולותיו וכן יעשו, נחוץ לעשות למנוח מזכרת נצח, וזוהי הצעת גרי השכונות לקרוא רחוב אחד על שמו".

ה"אבא" של כל השכונות

"כדאי להתבונן אל ראשית צערי האיש אשר היה לא רק המחולל, היוצר, המייסד והבונה של שכונות ירושלים, כי אם גם המנהל הדואג והנושא האחריות הראשי של כל בנין השכונות, כל הכספים עברו על ידו והוא היה ה"אבא" של כל שכונות ירושלים, אשר כאבא ממש דאג לכל עניני הכלל והפרט; הוא נשא וטבל יומם ולילה בכל עבודת התיסודות ובניניהם, הן בעניינים הכלליים והן בעזרה בכל כוחו ורוחו לכל יחיד ויחיד מבוני הבתים הראשונים, כי כולם היו עניים.

כל אבן ואבן נבנו על ידו וכל אמת קרקע של כל שלוש עשרה השכונות נגאלו על ידו, וכל אבן ואבן מקור תזעק: עמלו, דמו ונפשו של ר' יוסף בנו אותנו.

זוכר אני את האספות הרבות והדחופות שעשה ר' יוסף ב'וועד הכללי' ובבית אב זקני הגאון ר' מאיר אויערבך בענין יסוד השכונות וחברת פתח תקוה.

ר' יושעה ריבלין הגן על הכל, ומי מגן עליו? במאות מאמרים חריפים בעתונות עמד ר' יושעה והגן על מוסדות ירושלים וכולליה על מנהיגיה ורבניה ועל כל אנשיה, נגד מוציאי דיבות רעות, הגין על הכול בדברים חוצבים להבות אש בדמו ונשמתו במשך ארבעים שנה רצופות, ומי מגן עתה על זכרו? אשר מלבד שזוקפים את כל פעולותיו הכבירות על שמות אחרים בתעמולה בוערת עוד מוסופים אנשי דון לבנות את זכרו של ראש בוני הישוב, אשר לולא הוא לא היה לנו אף בית אחד מחוץ לחומת ירושלים, ח"ו".

מפעליה של משפחת ריבלין

בסיכום הנואמים, דיבר שוב הרמ"נ, והתייחס בעיקר לדרשנות הריבלינית: "הריבלינים (משפחת ריבלין) היו גם ראשי הדרשנות של העדה בירושלים במשך כל הדורות מתחילת התיסודות וישוב האשכנזים, ובכל הדרשות דברו בהתלהבות על מצות ישוב ארץ ישראל בשיטת הגר"א ותלמידיו. גם העמידו תלמידים רבים בחינוך המגידות, וכל השרידים למדו את דרשותיהם. ולא

בדרשנות בלבד כי אם גם במעשים, במעשים כבירים ונועזים יסדו הריבלינים את הישוב, מתחילת עלית תלמידי הגר"א, אבות משפחת ריבלין. הגאון ר' הלל ריבלין משקלוב תלמיד הגר"א יצר את תנועת "חזון-ציון" בשקלוב, ועלה בראש השירה הראשונה לארץ ישראל, ובניו ובניו בניו המשיכו את עבודת הישוב ובנינו בעזרת חבריהם במסירות וסיוכו חייהם. הם עמדו בראש המנהיגות הכללית במשך מאה ועשר שנה מתוך אמונה חזקה שהם "שלוחי עליון באתחלתא דגאולה", והם יצרו את קרבות הישוב של הימים ההם, הם היו המיסדים העיקריים של מוסדות עדת הפרושים, והיוצרים של כל השכונות הראשונות בירושלים וכל מפעלי החברות הישוב הראשונים. ומלבד התנאים הקשים סבלו גוראות מהדילטוריא ועלילות אכזריות ע"י חוגים ידועים שהופצו בעתוני התקופה ההיא. הם הריבלינים היו תמידי המטרה הראשית לכל החיצים והבליסטראות בעצם זמן עבודתם בבנין הישוב, והם עשו למטרה הראשית בתעמולה הזידונית לעקור את זכרם וזכרון מפעליהם הכבירים ולזקפם על שמות אחרים. מעשי כחש וגזל הנעשים ע"י "כותבי היסטוריא" ידועים, בכל מיני תחבולות ופרובוקציות שונות, מתוך פניות רבות. זהו התגמול לאלה שיסדו והקימו לנו את הישוב בעבודת עמל ותלאות כל ימי חייהם."

סיפורים על ר"י ריבלין וחבריו

"יודע אני לספר למאות מעשים מפליאים הנותנים מושגים על גדלות פעולותיו הנשגבות, מעלותיו ומדותיו הרמות והסגולות של המנוח רבי יוסף ז"ל", כתב הרמ"נ במכתב ששלח לווד מיוחד שאסף סיפורים על ר"י ריבלין (המכתב מובא להלן). בתוך נאום ההספד הביא הרמ"נ מספר סיפורים על מפעליו של ר' יושעה, ועל חבריו בבניין הארץ. ארבעה סיפורים נשתמרו ביינו.

בתוך נאום הדגיש הרמ"נ כי בשנים הראשונות ליסודה של פתח תקוה היה ידוע לכל כי "פתח תקוה הוא הועד הכללי של כל הכוללים, והועד הכללי הוא פתח תקוה", כי כל חושם ומרצם של חברי ועד הכללי היו אז שקועים במפעל הזה. ובאותם הימים נקראה החצר "בית דוד" של ועד הכללי, - שבה היה המשרד הראשי של חברת פתח תקוה - גם בשם "חצר פתח תקוה". במשך שנים רבות היו נוהגים חברי ועד הכללי בירושלים לחוג ביום ג', סיון את זכרון יום היסוד של חברת בניו ירושלים וחברת פתח תקוה, בחגיגה זו היו מספרים הרבה על הפעולות ועל המאבקים הקשים בעבודת היסוד של בני ירושלים והישוב החקלאי.

"הוא היה הראשון ביסוד השכונות"

מתוך מכתבו של ר' יצחק אויערבך זצ"ל (בנו של הרמ"נ ומתלמידי מרן הראי"ה)

"הכרתי את המנוח רב הפעלים ומצוין במדות טובות, רבות שמעתי מאבי הרב הגאון ר' מנחם נתן זצ"ל, על פעולותיו הנשגבות של הרב ר' יוסף ז"ל בבנין ישוב ארץ הקודש, ככל עניני הציבור במעשי חסד, הרבה פעל ע"י א"ז הגאון אדיר התורה מרן מאיר אויערבך זצ"ל, הראב"ד בעיה"ק. אני אזכיר בזה בקצרה מה ששמעתי לפני איהו זמן מפי הרב הראשי הגאון רבי יעקב מאיר שליט"א, במסיבת אנשים, היתה שיחה ע"ד זכרונות השתלשלות בנין ישוב הישן בירושלם, בשיחה זו הדגיש הרב יעקב מאיר בעיקר את שמו של ר' יוסף ריבלין זצ"ל, ואמר "הוא היה הראשון והעקרי ביסוד כל שכונה של השכונות הראשונות מחוץ לחומת ירושלים", ובקשר לזה ספר עובדה מעניינת וכו'".

אמי תחי' מספרת תמיד בהתפעלות רבה, שבימי צעירותה היתה חברה עם אשתו של רבי יוסף ריבלין ולפרקים היתה יוצאת מהעיר העתיקה לבקרה ב"הדאטשע" שלו, היא "נחלת שבעה", ואז היו בה רק בתי דירות אחדים קטנים בקבוצה אחת, ומסביב מדבר שמם. באחד מהם גר רבי יוסף ריבלין ואיזה שנים [...] , אז היו שערי סגורים בלילה, אמי תחי' זוכרת שהיתה אז מתפלאת ודואגת איך מסכנים האנשים האלה את חייהם, ורבי יוסף ז"ל, היה הנושא ורוח החיה ב"דאטשע" הזאת, וכידוע כי מזה ומעקשנותו זו הנועזה יצא והתגדל בעזה"י הישוב בעיר הקודש. אשירי ואשרי חלקו כי כה חזה ברוח קדשו, וכה עשה בפועל כפיו, לחיות המעורר וראש בניו ירושלים במעשה. כמה וכמה חורבות עיה"ק נבנו על ידו. שמו וזכרו לא ימוש לעד" [מובא בחוברת רבי יוסף ריבלין, בעריכת ר"א וישנצקי, עמ' 11].

העלון בחסות

ישיבת "אורות אביב" בריוו תל אביב

- ✓ תוכנית לימוד מתוכננת ומוגדרת, עם יעדים לימודיים לכל תלמיד ע"פ יכולת.
- ✓ לימוד מעמיק ומקיף עם מעגלי חזרות.
- ✓ אווירה משפחתית חמה ואוהדת.

לפרטים: הרב אטינגר: 050-8822088 הרב יובל: 052-8119291

עוד סיפר הרמ"נ, שהוא היה בצעירותו אחד המשתתפים בפועל של סלילת הדרך 'דרך בילה', והסיפור הוא כזה:

אחרי קניית הקרקעות של השכונות אבן ישראל ומשכנות ישראל, התחילו ראשי החברות לסלול דרך בין השכונות הנ"ל. לאחד הפלחים היתה שמה חלקת אדמה קטנה והשתוו אתו בעד מחיר הגון שלא יעכב את סלילת הדרך. הפלח, אחרי שראה שמתחילים לסלול את הדרך, הגיש קולבנא להפחה לעכב את העבודה. סגן הפחה הבין היטב שאין שום דרך בתלונת הפלח, אך הוא היה מוכרח למנות ועדת בקורת בענין זה ויעץ לראש החברות למהר ולעשות את צורת כל הדרך בטרם תבוא הבקורת. ראש החברות ר' יוסף ריבלין גייס מספר רב של אנשים גם זקנים וילדים וביניהם גם מראש העדה ועברו כולם לילה אחד במרץ רב ועשו את צורת כל הדרך כראוי. הפלח הנ"ל הודה אחר כך שאת התלונה הגיש בעול. במשך זמן רב נקראה דרך זו בשם "דרך בילה", כשהכוונה "בין לילה היה". יודעי דבר אמרו שבזה התכוונו גם לרמוז מיוחד עילאי: "בית יוסף להבה".

עוד סיפר, כי זקנו הגאון ר' מאיר אויערבך (רבה של ירושלים) התייחס למפיצי הדברות שאמרו כי רע בעיני רבני ירושלים דבר עבודת האדמה, ואמר: "אילו היו כותבים שאנו מתנגדים להנחת תפילין היינו דנים אותם לכף זכות, שכונתם היא שאנו מתנגדים להנחת תפילין בלילה או בשבתות ומועדים, אבל במפעל הזה של עבודת האדמה הרי ידוע לכל שאנו מתעסקים בו יומם ולילה וגם בשבתות ויו"ט. "יסכר פי דוברי שקר" - של האנשים האלה, ועל כגון דא יאמר "יתמו חוטאים מן הארץ", כי הדבר הוא חילול כבוד ירושלים והרס לבנין הישוב".

הרמ"נ הזכיר גם את "כרם מאיר", שהיה הכרם היהודי הראשון בסביבת ירושלים על שטח קרקע גדול שנקנה בשנת תרכ"ז ע"י אב זקנו הג"ר מאיר אויערבך והאחים ר' זלמן חיים ור' יוסף ריבלין על ידי המקום הנקרא עד היום "שכונת כרם". בענין זה סיפר גם אפיזודה מעניינת (ואכמ"ל, עיי"ש).

[מקורות: חוברת רבי יוסף ריבלין, ירושלים תרפ"ו, בעריכת ר"פ גרייבסקי (אגב, בחוברת זו מופיעים מכתבים מכל גדולי הרבנים בירושלים בענין ר"י ריבלין, ומשום מה לא מובא מכתב ממרן הראי"ה, והדבר אומר דרשני). ספר 'מדרש שלמה', עמ' 19, 25, 191, כ. ספר 'מוסד היסוד', עמ' 68, 118. ספר 'משך חכמה' (ריבלין), עמ' 10].

"סמל של מסירות נפש בבניין הארץ"

מתוך מכתבו של הרמ"נ אויערבך זצ"ל

"לכבוד הרה"ג הנעלים מציבי יד ושם ולזכרון העסקן הגדול ידיד ה' הרב יוסף ריבלין זצ"ל.

שמחתי מאוד באומרים לי ע"ד הרעיון הנשגב למען יכירו וידעו כל הדורות הבאים סמל איש עסקן ובונה מהיהודי הישן. ידעו סמל של מסירות נפש בבנין ארץ"ק. ידעו וילמדו סמל ושטה של עבודת ישוב ובנין ארץ"ק מתוך עוני וסכנת נפשות. מתוך ענוה תמימה וטהרת נפש אמיתית.

מהתקופה של עשרות שנים שידעתי והכרתי היטב את המנוח רבי יוסף זצ"ל בהיותו תמיד יד ימינו של מורי אבי זקני הגאון הצדיק מרן מאיר אויערבך זצ"ל ראש רבני עיה"ק, - יודע אני לספר למאות מעשים מפליאים הנותנים מושגים על גדלות פעולותיו הנשגבות, מעלותיו ומדותיו הרמות והסגולות של המנוח רבי יוסף ז"ל. והנה לספר כל הדברים החשובים שראיתי בעיני ושאני יודע - לא יספיקו מאות גליונות להכילם. והנני מוכן לתת אותם למע"כ בכל עת שתגשו להוציא לאור את הספר הגדול "בניו הישוב" בעזה"י, ורק עובדא אחת אני מבקש מכם להכניס עתה בחוברת זכרון זו:

זה היה בזמן שהייתי צעיר לימים (בשנת תרל"ד), ישבתי ולמדתי עם א"א זקני הגאון זצ"ל, נכס השמש של ועד הכללי כנסת ישראל ושם לפניו חבילת מכתבים לחתום עליהם, אא"ז זצ"ל חתם על כל המכתבים רק על מכתב אחד שהיה לשר וגדול בישראל בצדקותיו ופעולותיו לא חתם, ואמר להשמש שיגיד בשמו לרבי יוסף שאף שהאיש הזה הוא באמת מרובה להיטיב במעשה צדקה וחסד ופועל ישועות וגם שומר מצוות ככ"ז איננו מסכים לכתוב עליו התואר "הצדיק". השמש לקח את המכתבים והלך. אחרי חצי שעה בא רבי יוסף ריבלין בעצמו והסביר באריכות לאא"ז כי השר משה מונטיפיורי ראו ע"פ דין להתואר "צדיק". ואף שאא"ז זצ"ל היה כידוע תקיף בדעתו מאוד. ענה ואמר לרבי יוסף בהאי לישנא: "יען שידוע אנוכי שכל מעשיו ודבריו בכל עניני הצבור הם ישרים וטהורים לשם שמים הנני מסכים והנני חותם על המכתב הנותן למונטיפיורי את התואר "הצדיק" כדבריו רבי יוסף!"

זכותו וזכות כל הצדיקים תגן עלינו ונזכה לגאולה שלמה בב"א.

מנחם נתן אויערבך (מור"צ בשכונת "מוכרת משה").

[מתוך החוברת רבי יוסף ריבלין, ירושלים תרפ"ו, עמ' כ].

העלון יוצא לאור בסיוע
'דפרי שיר' -
הדוכן שלך לספרי קודש
ומוסיקה יהודית.
להזמנות: 077-3220338

סניפים:
תחנה מרכזית -ם.
אצ"ל 60 ר"ג.
איכילוב 8 פ"ת.

העלון יוצא לאור ע"י ארגון 'אור האורות' להפצת תורת הגה"צ הראי"ה קוק זיע"א

שאלות ותגובות ניתן לשלוח למכתבת: רח' הרב צבי יהודה 6
דירה 3 בת-ים, אר בראו"ל: reiyaa@gmail.com
או להתקשר למספר: 0546-573-528

ניתן לקרוא את העלון גם באתר: www.yeshiva.org.il
ניתן לקבל את העלון במייל מדי שבוע

אור
האורות